

Ruoka-apua vai vaihtoehtoistaloutta? Sillanylityksiä tieteenalojen, menetelmien ja maanosien väliltä

Ozan Nadir Alakavuklar

Organizing Food, Faith and Freedom – Imagining Alternatives.
Bristol: Bristol University Press. 2024. 154 sivua.

Hyvä lukija (jos et pane pahaksesi, että puhuttelen sinua näin)...

Näin kohti käyvästi alkaa Ozan Nadir Alakavuklarin kirjoittama tutkimus Free Food Store -nimisestä maksutonta ruokaa jakavasta ja hävikkiruokaa hyödyntävästä organisaatiosta Uudessa-Seelannissa. Alunperin Turkista lähtöisin oleva kirjoittaja kertoo kirjan alkulehdillä päätyneensä monen mutkan kautta Uuteen-Seelantiin. Siellä hän päättää rikkoa oman tieteenalansa eli kauppatieteiden ja organisaatiotutkimuksen tutkimusperinnettä toteuttamalla etnografisen kenttätöön paikallisessa ruoka-avussa.

Tutkimuksensa kautta kirjoittaja ylittää siltoja sekä konkreettisesti että symbolisesti: Konkreettisesti siirtymällä keskeisellä paikalla sijaitsevan yliopiston “norsunluutornista” sillan yli kaupungin laitamilla sijaitsevaan ruoka-apupisteeseen, ja symbolisesti toteuttamalla etnografisen kenttätöön alalla, jolla se on kaikkea muuta kuin tavanomaista. Kirja ponnistaa Alakavuklarin havainnoista ja kokemuksista vapaaehtoisena Free Food Storessa ja laajenee ruoka-apuilmion tarkastelusta yhteiskunnallisiin kysymyksiin tutkijan ja tutkittavien asemasta sekä tutkimuksen merkityksestä.

Luimme kirjan syksyllä 2025 viiden suomalaisen tutkijan kesken.¹ Hämmästyimme tavasta, jolla tutkija maailman toiselta laidalta puhutteli meitä – ei vain viittaamalla meihin akateemisista konventioista poiketen ”hyvinä lukijoina”, vaan myös ja ennen kaikkea tulostensa kautta. Vaikka Alakavuklar kehystää toiminnan ruoka-avun sijaan vaihtoehtoistaloudeksi on tuloksissa lukuisia yhtäläisyyksiä suomalaisen ruoka-avun kanssa. Omien tutkimustemme kautta pystyimme oitis tunnistamaan esimerkiksi jonottamiseen, hävikkiruoan jakamiseen sekä vapaaehtoisten rooliin liittyviä yhtäläisyyksiä.

Otsikkonsa mukaisesti Alakavuklar pohtii kirjassaan mahdollisuuksia järjestää ruoka-apu vaihtoehtoisin tavoin huomioiden ruokaan, uskontoon sekä vapauteen ja hallintaan liittyvät jännitteet. Kirja jakautuu seitsemään lukuun. Ensimmäiset kaksi lukua käsittelevät tutkijan motivaatiota toteuttaa tutkimus valitsemallaan lähestymistavalla kauppatieteiden ja organisaatiotutkimuksen kentällä. Seuraavat kolme lukua tarkastelevat Free Food Storen kulttuurista, sosiaalista ja materiaalista todellisuutta eri näkökulmista. Omat lukunsa saavat uskonnon rooli ruoka-avussa ja sen suhde uusliberalistiseen politiikkaan, ylijäämäruoan vaihtoarvo osana kapitalistista talousjärjestelmää sekä Free Food Storen toimintamalliin sisältyvä vapauden idea ja siihen kytkeytyvä hallinta. Näiden lukujen jälkeen kirjoittaja sukeltaa vielä kysymyksiin tutkijan roolista ja aktivismista, ennen kuin palaa pohtimaan ruoka-avun organisoimisen ja siihen kytkeytyvän yhteiskunnallisen toisen tekemisen mahdollisuuksia.

Kirjoittajan mukaan kirja on suunnattu laajalle yleisölle: opiskelijoille, tutkijoille, aktivisteille, päättäjille ja ammattilaisille, joita kiinnostavat vaihtoehtoiset ja yhteisölähtöiset ruoka-avun organisoimisen tavat kapitalistisessa järjestelmässä ja sen reuna-alueilla. Alavuklar pyrkii pitämään tätä laajaa joukkoa otteessaan toistuvalla ”hyvä lukija” -puhuttelulla. Tehokeinona kyseinen puhuttelu ensin yllättää, mutta menettää kokemuksemme mukaan kuitenkin pian terävimmän kärkensä. Jäämme myös pohtimaan, tavoittaako kirja lopulta laajan kohdeyleisönsä. Teksti on paikoin melko teoreettista, ja edellyttää kenties aiempaa perehtyneisyyttä organisaatiotutkimukseen.

Lukijoina meitä jäi myös paikoin vaivaamaan etnografian ja analyysin välinen kiulu, jota ei nähdäksemme täysin tyydyttävästi täytetty. Vaikka aineistonkeruumenetelmänä on osallistuva havainnointi, on kirja tyyliältään enemmän teoreettinen kuin empiirisistä havainnoista aineistolähtöisesti teoriaa rakentava perinteinen etnografia. Ehkä kirja palveleekin lopulta parhaiten kirjoittajan oman tieteenalan tutkijoita, joille organisaatiotutkimus on tutumpaa ja ruoka-apu tutkimuskohteena ja etnografia lähestymistapana ovat kenties vieraampia.

Etnografisen yksityiskohtaisuuden, teoreettisen syvyyden ja yleistajuisen selkeyden välillä tasapainoillessaan kirjasta jäävät nähdäksemme keskustelematta eräät ruoka-apuun liittyvät tärkeät dynamiikat. Näistä yksi koskee tutkijan suhdetta ruoka-avun asiakkaisiin. Jännitteet eri osallistujaryhmien välillä vilahtelevat kirjassa sivulauseissa, mutta kirjoittaja ei tuo niitä kriittisen analyysin kohteiksi. Kenties tutkivan katseen suuntaaminen kaikkein hei-

koimmassa asemassa olevien elämismaailmaan on vielä yhden sillanylityksen päässä.

Toinen varjoon jäävä dynamiikka koskee ruoka-avun toteuttamisen eri muotoja. Hävikkiin perustuvaa auttamista, sen seurauksia avun saajalle sekä kytköksiä ruokajärjestelmään olisi voinut tarkastella vielä kriittisemminkin. Kirjoittaja kuvaa Free Food Storen toimivan toisin kuin ”perinteiset” ruokapankit, eli hyödyntäen hävikkiruokaa ilman tarveharkintaa. Meidän näkökulmastamme toiminnasta piirtyy kuitenkin kuva hyvin tavanomaisena ruoka-apuna, jota toteutetaan laajalti eri puolilla maailmaa, mukaan lukien Suomessa.

Free Food Storen erityislaatuisuuden korostaminen niin kutsuttuna vaihtoehtoistaloutena herättää kysymään, onko tutkija omaksunut tutkittavan ruoka-avun järjestäjän ylläpitämän diskurssin toiminnan erityisyydestä. Syynä voi olla tutkimuksen aineistonkeruun rajaaminen vain yhteen organisaatioon. Se ei mahdollista eri ruoka-apupaikoissa samanlaisina toistuvien piirteiden ja toimintatapojen esiin tuomista. Alakavuklarin havaintojen yhtäläisyydet suomalaisista etnografisista ruoka-apututkimuksista löytämiimme seikkoihin saavatkin meidät pohtimaan kriittisesti yksittäiseen toimijaan keskittyvän etnografisen tutkimuksen rajoja. Olisiko tulevaisuudessa syytä kehittää jopa ruoka-avun globaalia monipaikkaetnografiaa?

Lisäksi ryhmäämme puhutti kirjan suhde aktivismiin. Alakavuklar tavoittelee ”aktivistista performatiivisuutta”, joka muuttaa sekä yliopistoa että yhteiskuntaa. Se yhdistää käytännön ja teorian tuottaman tiedon kokonaisvaltaiseksi pyrkimykseksi ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseksi. Pyrkimys on kunnianhimoinen, ja kirjasta välittyikin Alakavuklarin oman tutkijaidentiteetin kasvu. Kirjasta on aistittavissa myös aito halu uudistaa kauppatieteiden ja organisaatiotutkimuksen tutkimus- ja opetuskäytäntöjä tuomalla yhteen käytännön yhteisöt ja niiden kriittinen tutkimus.

Vähemmälle huomiolle jää kysymys siitä, miten etnografinen tutkimusote ja aktivismi palvelevat tutkittavaa yhteisöä. Kuten Alakavuklar itsekin toteaa, hän ei osaa sanoa, oliko hänen läsnäolollaan ja tutkimuksellaan yhteisöön varsinaista vaikutusta. Lukijalle jää vaikutelma, että merkittävin anti yhteisölle oli tutkijan tekemä vapaaehtoistyö. Alakavuklar tuo myös esiin, ettei Free Food Store itse koe toimivansa minkään poliittisen agenda puolesta. Näin ollen aktivistinen ote ja sosiaalisen muutoksen agenda näyttäytyvät ensisijaisesti tutkijan määrittäminä tiedontuotannon tavoitteina. Yhteisö jää enem-

män tutkimuskohteen asemaan sen sijaan, että aktivismi tai muutos rakentuisi heidän omista lähtökohdistaan ja tarpeistaan käsin.

Näistä kriittisistä huomioista huolimatta kirjassa on nähdäksemme kuitenkin myös useita vahvuuksia. Ehkä merkittävin on juuri se, että se herätti meissä niin paljon kriittistä, pohtivaa ja oivaltavaa keskustelua. Meitä suomalaisia lukijoita ilahdutti erityisesti Alavuklarin pyrkimys rakentaa siltoja eri tieteenalojen välille. Uskonnolliset toimijat ovat globaalisti merkittävässä asemassa ruoka-avun kentällä. Monissa ruoka-apua käsittelevissä tutkimuksissa tämä seikka kuitenkin mainitaan korkeintaan sivulauseessa. Alavuklarin kirjassa on peräti kokonainen oma lukunsa ruoka-avun uskonnollisen ulottuvuuden käsittelyyn. Kirjoittaja onkin ottanut ihailtavasti haltuun myös uskontotieteellistä ja teologista kirjallisuutta ruoka-apuun liittyen - sillan ylitys tämäkin.

Rosa Huotari, Anna Sofia Salonen ja Anu Lainio

Alaviite

- 1 Kirjoittajien lisäksi lukupiiriin osallistuivat Marjukka Laiho ja Milja Pollari. Kiitämme heitä inspiroivista keskusteluista kirjan äärellä.